

Bij het beoordelen van de daden van die Nederlanders die te midden van een tropisch miljoenen-volk, bijkans aan de andere zijde van den aardbol, de jaren van oorlog en bezetting hebben medegemaakt, is het een ver-eiste om te trachten zich een juist beeld te vormen van de toestanden aldaar.

Nu het mij gebleken is, dat mijn gedrag op politiek gebied op Java door mijn naaste familielieden streng veroordeeld wordt, wil ik trachten hun zulk een beeld voor den geest te roepen, verwachtende dat zij ook in verband met het bestaan van de familieband hun definitief oordeel zullen willen opschorten, tot dat zij van het onderstaande zullen hebben kennis genomen.

Uit den aard der zaak zal het daarbij nodig zijn om enige bijzonderheden van onze persoonlijke omstandigheden en lotgevallen opnieuw in herinnering te brengen.

De reis was met medeweten en goedgevinden van de rest van de familie vanuit Zwitserland ondernomen teneinde een persoonlijk en rechtstreeks inzicht te krijgen en in de gang van zaken op de suikerfabrieken. Wanneer de mogelijkheid dat het op Java ook wel eens mis zou gaan door anderen naar voren werd gebracht, was dit voor mij eerder een aansporing om het plan door te zetten. Ik achtte het de plicht van ieder Nederlander die in het neutrale buitenland vertoefde en niet naar Londen gerepen werd, en die er de gelegenheid en demiddelen toe had, om zich naar Nederlands-Indië waar onze vlag nog overal woei, te begeven en zodoende aldaar het Nederlandse element te versterken.

Ik was van mening dat zulks ook gold voor de Nederlandse regering zelve. In het bijzonder oordeelde ik dat het goed zou zijn indien het Staatshoofd in de herfst van 1940 de reis aangevangen op 13 Mei van dat jaar, zou hebben voortgezet naar het land alwaar 70.000.000 Nederlandse onderdanen nog in vrijheid leefden. Ik heb in Augustus 1940 niet gearzeld om vanuit Bern een betoog in dien geest tot Londen te richten.

In "Nederlands-Indië was weinig merkbaar van de oorlog. Wel had het Nederlandse schip waarmee wij de reis op de Pacific maakten, onder "black-out" condities gevaren en was het uur van aankomst te Soerabaja niet bekend, doch eenmaal aan land was er weinig of niet meer te merken van het nog voortduren van de oorlog met Duitsland. Ten aanzien van dien met Japan door velen verwacht, werden zekere voorbereidingen getroffen, doch ook die drukten geenszins hun stempel op het dagelijkse leven. Dat speelde zich, voor zover aangaat de kringen van de Nederlanders geheel en al af in de "koloniale" sfeer van voorheen, de sfeer van lieden, die het als van zelf sprekend beschouwden dat hen de geprivilegeerde positie van kleine opperste laag van leiders boven "de Inlanders" zonder meer toekwam.

Een betrekkelijk klein aantal N.S.B-ers (ik meen 600) waren in concentratiekampen opgesloten, doch daar merkte men niets van. De hoogste autoriteiten in den Lande waren het er niet met zichzelf over eens of zij wel het recht hadden deze mensen achter het prikkeldraad te houden.

Wat de dreiging van een oorlog met Japan aangaat had die reeds zolang bestaan, dat men ermin of meer aan gewend was. Inzake der relaties met dat land gaven diezelfde hoogste autoriteiten er zich volledig rekenschap van dat de omstandigheden dat het Japanse ras heel wat dichter dan het Nederlandse bij het Maleise ras stond een factor betekende, waarmee rekening gehouden ~~xxxxxx~~ diende te worden.

Bespreking van de vraag of de politiek van het zich reeds van te voren bij de Verenigde Staten aansluiten, zij het slechts in defensief verband, de juiste geweest is, kan hier achterwege gelaten worden. Frankrijk heeft wat betreft Indo-China niet gedaan.

land als Indo-China natuurlijk weer anders dan voor Nederlands-Indië. Het liet eruit, alsof de eind-resultaten van de oorlog in beide landen niet ver uiteen zullen zijn.

Op 8 December 1941 brak de storm los. Zeer spoedig werd het duidelijk dat Ned. Indië strijdtoereel zou worden. Na de eerste successen van de Nederlandse onderzeeërs werden op 11 December de Prince Of Wales en de Repulse bij Singapore het slachtoffer van aanvallen uit de lucht. Tarakan viel na een korte verdediging; Singapore zelf viel op 17 Februari en na de heldhaftige opoffering van de Nederlandse vloot onder Doorman in de Javazee op 27 Februari konden de Japanners op 1 Maart 1942 zonder veel tegenstand te ontmoeten op Java landen.

Vanaf onze aankomst in Soerabaja hadden L. en ik tegenover vrienden en belangstellenden van ons voornemen gewaagd, om, voor het geval de oorlog zich tot Nederlands-Indië zou uitbreiden en de vijandop Java zou landen, ons op dat moment op de eigen ondernemingen te vestigen, teneinde er het wel en wee van de tijden mede te maken met diegenen die reeds lange jaren hun krachten hadden gegeven aan de bloei van de vennootschap. Zulks hebben wij ook gedaan: op 3 Maart 1942, twee dagen na de landing nabij Rembang, reden wij om 7 uur des morgens over de Mariabrug vanuit het bergoord Tretes komende, Krembong binnen en namen voorlopig onze intrek op Toelangan, in het huis van Daan (later is gebleken, dat diens escadron de enige Nederlandse eenheid was op de plaats waar het gros der Japanse troepen geland is). Het mag als vaststaand beschouwd worden, dat onze aanwezigheid in die dagen op Toelangan ertoe bijgedragen heeft dat, terwijl op alle andere omliggende suikerfabrieken de fabrieksgoedang, kantoren en employé's woningen op 7 Maart 1942 daags na dat de Japanse legermacht Sidoardjo vanuit het Westen bereikt had, door de Inheemse bevolking geplunderd werden, zulks toen bij ons niet is geschied.

Zo als aan de familie bekend is, was de heer H.R. Adam op 10 Februari 1942 zonder mij ervan te verwittigen met zijn vrouw per auto naar Bandoeng vertrokken. Uit een telefoongesprek, sinds mijn aankomst in Nederland met hem gehouden, is mij gebleken, dat hij de Directie-boeken, die sinds onze komst op Java zich te Krembong bevonden, al waar door hem kantoor betrokken was geworden, toen niet heeft meegenomen. Na enige weken gewerd ons van de zijde van de employé's van Krembong het verzoek om aldaar te komen wonen. H. Adam, de administrateur van Toelangan was ook daar administrateur, doch hield verhoor op Toelangan. Wij gaven gevolg aan dit verzoek op 23 Maart. Nadat gebleken was dat H.R. Adam geen aanstellen maakte om, zoals zeer goed mogelijk was, en zoals ik hem verzoocht, van Bandoeng naar de fabrieken terug te keren, deed ik hem schriftelijk ~~xxxxxxx~~ de voorslag dat ik thans het waarnemend administrateursschap van Krembong over zou nemen en ging daartoe, nadat ik generlei antwoord op mijn brief ontvangen had, op 1 Mei over.

Inmiddels had een vrij belangrijke wijziging in de toestand zich voltrokken. Op 26 April was het gehele Nederlands-Binnenlandse bestuur door de Japanners geïnterneerd geworden.

Er moge hier terstond op gewezen worden, dat in deze toestanden zich op Oost-Java x in vele opzichten anders ontwikkeld hebben dan in de meeste andere delen van Ned. Indië, met name te Batavia. Terwijl te Batavia b.v. alle ambtenaren en stadswachters terstond na de capitulatie geïnterneerd zijn geworden, is dit te Soerabaja wat de eersten betreft eerst op 26 April, wat de laatsten aangaat eerst veel later, dikwijls pas in 1943 geschied.

In Oost-Java zijn de Nederlandse binnenlandse bestuurders dus nog zeven weken lang onder de bezetting in functie gebleven en hebben zij hun werkzaamheden op min of meer normale wijze verricht. Wat de Inheemse binnenlandse bestuurders betreft, is dit gedurende de gehele bezettingstijd het geval geweest. Tegen het einde van 1942 heeft de ass. wedono van Krembong, dien ik geregeld verzoocht, mij nog eens een geheime instructie doen lezen welke hij vóór de oorlog van de boven hem gestelde Nederlandse autoriteiten ontvangen had, voor het geval Java door een vijandelijk leger bezet zou worden en welke hierop reekende mogelijk voortgegaan diende te worden.

te volvoeren van de normale bestuursstaak. in verband met bevorderen der rust, orde en welvaart onder de lokale bevolking.

Voor de suikerindustrie werd op 4 April tot de kantoren een in het Nederlands gestelde circulaire gericht welke door de ~~MR~~ HR. C. van Rees en Elberg, resp. voorzitters van Syndicaat en van Nivas, namens een zekere Japanse heer Hanada getekend was en waarin medegedeeld werd, dat de Java-suikerindustrie "for the time being" (in het Engels in de circulaire) door het Japanse leger overgenomen werd en voor rekening en risico van dat leger zou worden geëxploiteerd.

Andere circulaire's betreffende de wijze van exploitatie en wat dies meer zij volgden op gezettetijden, spoedig in het Engels, later in het Maleis.

Tot 31 ~~ma~~ Augustus 1943, de datum waarop zij geïnterneerd werden, zijn de bedoelde Nederlandse heren, evenals velen van de onder hen staande beambten, het grote merendeel der bestuursleden van de administratiekantoren en Directies, alsmede velen der Nederlandse administrateurs en employé's op de fabrieken in functie gebleven.

Te Soerabaja en vooral in planterskringen op het platteland daaromheen heerste vrij spoedig een stemming die gekarakteriseerd kan worden door de zinsnede " to be a good loser" (na 9 Maart 1942), (worden o.a. gebruikt door H. Adam).

Zelf heb ik nimmer aan dit defaitisme medegedaan, overtuigd als ik was van de eind-overwinning der geallieerden. Dikwijls heb ik gewezen op de tekst van de circulaire van 4 April en de duidelijke slag om de arm welke daarin door de Japanners gehouden werd, waarmee zij het tenminste deden voorkomen alsof zij zich niet op het standpunt van de totale oorlog stelden. Het was naar mijn mening van veel belang, om, tenminste onzerzijds, aangezien wij zo zwak waren gebleven, daarop in te gaan. Men was intussen over het algemeen, vooral in Indo-Europese kringen, zodanig onder de indruk van ~~xxxxx~~ die zwakte en van de verpletterde nederlaag welke door de Nederlandse weermacht geleden was, dat men veelal bereid gevonden werd om de vijand in materiele zin nog meer te geven dan waarom hij vroeg. Ook de volbloed Nederlanders waren beschroomd om het zuivere rechtstandpunt in te nemen. ~~X~~ In November 1942 liet men "uit hoofde van opportuniteit", na om bij een samenkomst van de hoofden der suikerindustrie met nieuwe daarvoor uit Japan aangekomen heren de kwestie van de eigendom der fabrieken aan te roeren.

Onder onze eigen employé's heerste veelal de mening dat het met de rechten der familie-leden- vennootschaps-aandeelhouders op de fabrieken eigenlijk voorgoed gedaan was, en leek het zodoende vooral mijn taak om het greintje begrip dat daaromtrent nog bestond doorpersoonlijke aanwezigheid zo langmogelijk warm te houden. Ik wil wel hier even vermelden, dat ik van de zijde van de heren Adam in dit opzicht niet de minste steun heb mogen ontvangen. (de heer H.R. Adam keerde op 1 October 1942 naar de fabrieken terug, doch werd door de Japanner niet als directeur erkend; voor enige maanden kreeg hij de functie van chef-aanplant op Toelangar doch met 1 Mei 1943 werd hij ook daaruit ontslagen).

Intussen hadden de zaken op de fabrieken, in verband met de zeer geleidelijke wijze waarop de Japanners hun greep daarop verstevigden, op vrij normale wijze voortgang.

Te Krembong zijn er gedurende de acht eerste maanden van de bezetting slechts acht etmalen geweest gedurende welke wij een of ander Japans bezoek te verduren hadden. De gehele overige tijd waren wij onder elkaar- Nederlanders, Indo-Europeanen en Indonesiers. Van de Japanse militaire bezetting bemerkten wij ter plaatse bijkansniets: wij kwamen daarmede slechts in aanraking bij gelegenheid van onze zeer schaarse bezoeken aan Soerabaja. Aldaar, evenals in de andere steden waar een bezetting lag, en waar kampetal eenheden fungeerden terwijl aan de andere kant de Nederlanders di ~~er~~gonden, niet dergelijks, zoals wij

met de inhaemse bevolking in aanraking kwamen, lag de zaak weer enig szins anders.

Op beide fabrieken ving de maalcampagne in Juni 1942 aan bij welke gelegenheid te Krembong in het Javaans mijn eerste slametan-speech hield. Geen enkele Japanner was daarbij aanwezig.

Ondertussen werkten de Japanse autoriteiten met verschillende middelen aan hun wel doordacht propaganda onder de Javanen. Alle voedsel werd door hen onthouden aan de gedachte van enig herstel der Nederlandse macht, zodat het Nederlandse prestige op het platteland slechtsbewaard kon blijven door de slotslotte vrij stevig gebleven draad van het persoonlijke prestige der persoonlijke aanwezige Nederlanders en Indo-European en. Die draad is slechts afgeknapd toen in September -October 1945 door de omstandigheden der capitulatie de jonge revolutionaire groepen zich in het bezit van alle wapenen gesteld vonden en van die wapens weldra een niets ontziendgebruik begonnen te maken. En zelfs toen heeft die band op sommige plaatsen lokaal in zekere mate stand kunnen houden b.v. bij ons, zoals moge blijken uit het internieren van de dames van Krembong op de fabrieken zelf- hetgeen ongeveer nergens anders geschied is.

Op 1 Mei 1942, kort na het internieren van het Nederlands binnenlands bestuur, hadden de Japanse autoriteiten aan alle Nederlanders die nog werkzaam waren de eis gesteld om een eed van gehoorzaamheid aan het nieuwe plaatselijke gezag, d.w.z. aan het Japanse leger af te leggen, en tevens per man een bedrag van f.250.- hoofdgeld, per vrouw van f.80.- te ~~kies~~ ~~xx~~ storten. De eed kon worden afgelegd door het ondertekenen van een kaart welke men dan behield, en waarop de functie die men bekleedde vermeld werd. Die kaart diende dan verder als legitimatie bewijs. Bijna alle toe~~we~~ ~~xx~~ werkzaam me Nederlanders- en in Oost-Java waren het er zeker nog 90%- hebben aan deze eis voldaan. Wij zelve L. en ik konden ons aan deze plicht niet onttrekken, waar de voor de familie-vennootschap werkzaam zijnde employé's zulks niet konden doen; wij dienden een gedragslijn met hen te volgen, en hun lot te delen. Ook voor de vennootschap leek dit van belang.

Het is bij deze gelegenheid geweest dat ik als mijn functie opgegeven heb die van waarmend administrateur van Krembong. De heer Herman Adam heeft zich daar toen bij neergelegd. Maanden van vrij behoorlijke samenwerking volgden, zoals reeds gezegd bijkans ongestoord door persoonlijke Japanse inmenging.

De Japanse Regering had inmiddels de nieuwe gulden in omloop gebracht. Ook het oude geld bleef zijn waarde behouden en de Japanners slaagden erin om door een krachtig bezuinigings- en deflatie-politiek de beide muntsoorten tot de tweede helft van 1943 op gelijk niveau te houden.

In November werd de administratie van de suikerfabrieken door de Japanse Regering toebedeeld aan een zestal grote concerns die hiertoe een aantal heren naar Java zonden omdat werk te aanvaarden. Krembong en Teolangan kwamen in administratie bij de Taiwan Seitō Kabushiki Kaisha, het tweede grootste concern van de zee, hetwelk in nauw verband stond tot het Mitsui concern, en waaronder ook de H.V.A., de Klatense, en nog eend rietal andere kleinere maatschappijen gerangschikt werden. Tegen einde November ontvingen wij op Krembong het bezoek van enige heren der directie van de Taiwan en waren wij verplicht hen aldaar een lunch aan te bieden aangezien de heren van Krembong doorreisden naar de mede onder hen ressorterende fabriek Kedawoen. Met uitzondering van een avondeten bij Nederlanders te Soerabaja waarbij ook de Japanse directeur van het hospitaal aanzat, is het de enige maal geweest waarbij ik in gezelschap met Japanners een maaltijd genuttigd heb.

Met ingang van 1 Januari werden op de meeste suikerfabrieken op Java Japanse administrateurs geplaatst. Het Taiwan concern stelde voor onze fabrieken één administrateur aan die echter te Soerabaja bleef wonen. Bovendien werden voorlopig drie jonge Japanse krachten te Teolangan geplaatst, die aldaar de administrateurswoning betrouwen. De meest voortvarende dezer de heer Horiye, kwam geregd op Krembong op ~~een~~ ~~xx~~ (morgens vroeg en bleef dan gedu-
re op de fabriek om de richtlijnen aan te ge

ven welke in acht dienden te worden genomen. Het was intussen voor mij ook dikwijls noodzakelijk om de Japanse administrateur te Soerabaja in zekere aangelegenheden schriftelijk uitleg te geven, hetgeen ik tussen 1 Januari en begin Augustus 1943 wellicht een veertigtal keren gedaan heb. Door zo te handelen kon ik erin slagen ter plaatse enig Nederlands leiderschap en prestige ten opzichte van het Indonesische personeel en de Indonesische bewoners van het areaal te bewaren, een zaak, die, zoals reeds hierboven aangeduid onder de omstandigheden van de bezetting van nog meer belang was dan in gewone tijden. Het is ook daarom dat ik mij gedurende die gehele periode beijverd heb om met de functionarissen van het locale inheemse binnenlandse bestuur van ons eigen areaal op goede voet te blijven. Dat dit gelukt is blijkt wel uit de omstandigheid dat b.v. de assistenten-wedone van Krembong bij gelegenheid niet aarzelden om tezamen met mij en met nog een Nederlands employé per rijwiél des Zondags excursies te maken naar in de nabijheid gelegen plaatsen waar oudheden uit de Hindoetijd te vinden waren.

Op het platte land was onder de inheemse bevolking de Japanse invloed eigenlijk alleen maar merkbaar door het langzamerhand zwaarder worden der belastingen in natura die werden opgelegd, door de omstandigheid dat van tijd tot tijd jongelingen geprest werden om dienst te nemen in het Japanse leger (veelal trachtten zij zich daaraan te onttrekken), en door de geregelde gezamenlijke gymnastiekoefeningen die van hoger hand voor de jeugd van de desal's werden voorgeschreven. Het landschapsbeeld, gestoffeerd als dat altijd is door een uiterst levendig verkeer, veranderde geenszins. Bij mijn wandelingen in de omgeving heb ik gedurende de zeventien maanden dat ik nog op vrije voeten was nimmer de geringste onheuse bejegeningen van de zijde van de Javanen ondervonden. Toen de heer Horyee mij op een ochtend naar aanleiding van een kleine fout mijnerzijds op het kantoor een kaakstomp toediende, was er op de gelaatstrekken van het Javaanse kantoorpersoneel slechts bezorgdheid te lezen.

Één punt dient nog naar voren gebracht te worden. Behalve voor zover aangaat het clandestien luisteren naar radio-berichten bestond er op Java geen illegaliteit. Uit die berichten konden wij voorspellingen nog geenszins opmaken dat hulp spoedig zou opdagen. Het positief verlenen van assistentie aan onze vrienden en geallieerden was volkomen uitgesloten. Zij waren veel te ver daarvoor van ons verwijderd. Ik moge eraan herinneren, dat zich voor einde Juli 1943 geen enkel geallieerd vliegtuig boven Java vertoond heeft. Had men nog lust om enigerlei wijze aan de vijand afbreuk te doen, dan steldemen zich onmiddellijk bloot aan verraad van de zijde van minder bevriende inheemsen met onherroepelijk gevolg van gevangenneming daar het ten eenemale onmogelijk was om in een land met een anders gekleurde bevolking te verdwijnen of onder te duiken. Verreweg het beste was om door middel van het gesproken woord steeds weer het vertrouwen in de uiteindelijke overwinning van de geallieerden te versterken, geduldig het einde van de strijd tussen de grootmachten af te wachten, en inmiddels een zo normaal mogelijke toestand en verhouding tussen Nederlanders, Indo-Europeanen en Indonesiërs trachten te bewaren.

Zo was de toestand toen in Juni 1943 de locale Japanse autoriteiten het voornemen te kennen gaven een enquête te houden onder de nog werkende Nederlanders. Deze enquête zou ten doel hebben te weten te komen hoe haast genoemd dachten over de plannen, toentertijd afgekondigd door de Japanse Regering te Tokio, betreffende het geven van meerdere autonomie aan de Indonesiërs. Bij mij vatte terstond de overtuigingpost, dat de Japanners van de gelegenheid, door deze afkondiging geboden, gebruik wilden maken om de bovenbedoelde normale toestand en verhouding te vertroebelen. Ik achtte het mijn plicht om in het bijzonder onze Indo-Europese medewerkers (dat waren bijna allen) te behoeden voor het geven van een antwoord hetwelk zulk een vertroebeling in de hand zou kunnen werken. Het kwam niet bij mij op om dit te doen door te wijzen op hetgeen op eenvolgende Nederlandse Regeringen gedaan hadden inzake der emancipering van het Indonesische volk. Immers, in gedachten hadden onze Indo-Europeanen steeds in de koloniale sfeer de

alomheersend hadden gevonden- geleefd en waren zij steeds gekant geweest tegen alle z.g. "ethische" politiek. Het was in de praktijk dat zij door hun persoonlijke aanwezigheid temidden van een zo horderden malen talrijke Inheemse bevolking, hun persoonlijke aar aking daarmede, en hun zuiver zakelijk leiderschap ten opzichte daarvan krachtig- en bijkans onbewust- medewerkten tot het bewaren van die normale toestand en verhouding. welke de gelegenheid schepte voor het zich langzame rhand ontwikkelen van de emancipatie van het Indonesische volk.

Die enigszins paradoxaale situatie was tot de oorlog geschraagd geworden door het Nederlands gezag, waarvan inderdaad de dragers over het algemeen wel van voldoende vooruitstrevende en "ethische" gevoelens vervuld waren, welke zij ook geleidd ijk in praktijk brachten. Thanswas zij slechts geschraagd door het Japanse gezag dat hoewel innerlijk waarschijnlijk niet zeer ethisch zich nu voordeed als zodanig.

In verband met het boven uiteengezette leek het mij wenselijk om bij het ontwerpen van een antwoord voor het geval dat de enquête werkelijk gehouden zou worden (ik herinner er hier even aan dat dit tenslotte niet geschied is en dat mijn ontwerp dus nooit t"officieel" gediend heeft), welk ontwerp-antwoord nu bestemd was als leidraad voor onze Indo-Europeaanen, zo ~~nicht~~ mogelijk bij de zo juist geschetste werkelijkheid van het ogenblik te verblijven. Het sole en raadzaam om in het raam van de bestaande machtsverhoudingen de ~~xxx~~ ethische kant van de zaak als het ware aan mast te n gelen. Noodgedrongen zouden onze Indo-Europeaanen zonder hunne antecedenten te verloochnen ~~xxx~~ hier wel aan meedoen, terwijl de Javanen indien het antwoord hen getoond werd, het t sympathie konden begroeten.

Dit zijn de gedabhten die mij bij het opstellen van de "verklaringen" waar het om gaat voor de geest ~~weefd~~ hebben. Wij weten hoe het gegaan is toen in 1945 het Japanse gezag uitgeschakeld werd, voordat het geallieerde gezag bij machte was om in de plaats daarvan te treden. Te Soerabaja is dit in de allerlaatste dagen van September geschied. Tot op dat ogenblik was vanaf de dag der Japanse capitulatie het locale Japanse militaire apparaat nog actief gebleven in zake van het bewaren der rust en orde in de stad. Het is zeker dat indien zulks had kunnen voortduren totdat voldoende geallieerde of Nederlandse troepen geland zouden zijn, veel leed aan Soerabaja en zijn inwoners gespaard zou zijn gebleven. Zulks strookte echter niet met het begrip van de totale oof og.

Dit heeft mijn e concept-antwoord evenmin gedaan.

Aan mijn Indonesische vrienden onder de locale binneLandse besturen heb ik ~~ijp~~ bestijds doen lezen om hen te doen gevoelen dat er tenminste enigen onzer waren die, hoe zeer ook overtuigd van de uiteindelijke overwinning van de geallieerden en de terugkeer van het Nederlandse gezag, de ontwikkeling der dingen zag, zoals die op het ogenblik was. Na kennisname ervan heeft één hunner, de patih of vice-regent van ~~Ma~~ Sidoarjo onomwonden gezegd: " Dat is tenminste iets reëls." De overigen behielden zich de gebruikelijke Oosterse reserve voor. Ik vlei mij intussen met de gedachte dat het bestaan van de verklaring medegewerkt heeft tot het warm houden van de goede gevoelens die de regent van Sidoarjo zelf, de heer Soejadi, ten opzichte van Krebong en Toelangan koesterde. Dadelijk na decapitulatie van Japan richtte ik mij vanuit mijn interne ringskamp per brie f-kaart tot hem met de vraag hoe hij dacht over mijn voornemen om weer op de fabrieken te komen wonen. Per omgande ontving ik zijn antwoord waarin hij o.a. schreef dat hij zeer hoopte dat Krebong en Toelangan onder mijn leiding spoedig opnieuw werkende zouden zijn.

Copie

Batavia, 31 October 1947

Zeer geachte Heer Sicco-Smit,

Naar aanleiding van Uw schrijven van 18 October j.l. heb ik de eer, U mede te delen, dat het nietop mijn weg ligt, om buiten ambtelijk verband inlichtingen te verschaffen omtrent de gedragingen en relaties van Dr. Hubrecht. En dit te minder, omdat uit Uw brief en de bijlagen daarvan blijkt handelingen en stukken, waarvan de wetenschap c.q. inhoud voor mij voldoende waren om elk nader contact met deze persoon te vermijden.

Met de meeste hoogachting,

uw dw.

w.g. Maassen.

✓ dat u reeds kennis draagt van.

van mijn functie van territoriaal commandant Oost-Java
met ten billijken; ook ten aanzien van wat wel eens werd i
in gesprekken met "hoge officials" uit de handelswereld, voorzo
de mijnenhuizen werden gevoerd acht ik mij tot zwijgzaamheid geboden.
Dit erf gingen wij in deze gesprekken van het zakelijke gedeelte over
tot een gezellige dronk en mijns inziens behoort men van het aldaar
ge- of besprokene niets naar buiten te dragen zonder uitdrukkelijke toe-
stemming van de zegsman.

Wanneer je aan de uitlatingen of beweringen van Hunger, de Maassens etc.
vermeent geen of weinig waarde meer te kunnen toekennen, omdat dezen
niet meer hun toenmalige functies bekleeden, dan geldt dit zelfde voor mij.
Ik gaf mijn co. over de A.Div. 1e en het terr. co. Oost-Java in October
j.l. over aan de Generaal Maj. Baay. Ik ben dan ook niet mettijdelijk ver-
lof hier, zoals je blijkbaar veronderstelt, doch gerepatrieerd met de
bedoeling binnenkort het co. over het corps Mariniers over te nemen van
von Freytag Drabbe.

Wel vermeen ik enkele verklaringen van Dr. Hubrecht recht te moeten zet-
ten. Wanneer hij beweert "drak vriendschappelijk verkeer met de meeste
autoriteiten" te hebben, dan rijst bij mij de vraag, wie hij hier be-
doelt met autoriteiten. Ambtelijk waren er drie top-autoriteiten. Met mij
als hoogste gezaghebbende had hij dit verkeer zeker niet. In tegenstelling
met mijn voorgaer in het co., de toenmalige kolonel thans Generaal-
Majoor Giebel, die Dr. Hubrecht weigerde te ontvangen, heb ik bij de wein-
ige keren, dat ik hem ontmoette de beleefdheidsvormen in acht genomen,
die men m.i. tegenover een van Hks. oud-gezanten in acht dient te nemen.
Wat voor de familie Maassen, Generaal Giebel c.s. reden was om deze hou-
ding niet aan te nemen, zou door mij pas zijn aanvaard indien de feiten
na gerechtelijk onderzoek waren bevestigd.

Van een vriendschappelijke omgang was echter, ook met mij, geen sprake.
Het is mogelijk dat Dr. Hubrecht geheel in het begin, kort na het vertrek
c.q. nog bij aanwezigheid der Engelsen in Soerabaja, eenmaal tot een offi-
ciele gelegenheid is uitgenodigd, daarna zeker niet meer. Voor zover ik
mij herinner, verscheen hij tweemaal op mijn recepties, die voor een ied-
er toegankelijk waren en waarvoor geen speciale uitnodigingen waren ver-
zonden. Dit voor zover de verhouding tot de mil. odt. betreft. Hoe deze
was tegenover de Recomba (Dr. Hunger) zal deze je zelf verteld hebben.
En hoe deze was tot de derde ambtelijke autoriteit, de Marine odt., weet
ik niet. Ik heb Dr. Hubrecht daar nooit ontmoet. Het is echter mogelijk,
dat Dr. Hubrecht met autoriteiten hier andere ik den heeft bedoeld. Zo
kan men na tuurlijk ook een uiteenlopende mening hebben over het begrip
"vriendschappelijk verkeer". Evenzo: wie Dr. H. kan hebben bedoeld met
"Nederlands-Indische autoriteiten" die "nu wel inzien dat hij het bij
het rechte eind heeft gehad" (hetgeen naaf ik aanneem, zou moeten slaan
op zijn houding gedurende de Jap. bezetting) is mij een raadsel. In elk
geval kan hij hiermede niet mij bedoeld hebben. Over het geval waarmede
Dr. H. zich h. z. z. h. bij de Mariniers onbeminde heeft gemaakt" wil ik je
later wel eens mondeling inlichten. Dit is namelijk juist, doch betreft een
geval of handeling, welke in geen verhouding staat tot de rest.
Het spijt me, je niet meer te kunnen mededelen. Zal het op prijs stellen
je t.z.t. te ontmoeten en gaarne je uitnodiging aannemen.

Met vriendschappelijke groet,

w.g. de Bruyne.

Kremlong Toelangan het ver...
dig oordeel uit te spreken over de z.g. Slametan-speech, de concept-
verklaring en de daarop betrekking hebbende schrifturen aan Generaal
Maussergh en laatstelijk de Toelichting gedateerd 26 October 1947, alle
van de hand van Dr. J.B.Hubrecht.

Op grond van bovenaanghaalde twee verklaringen uit de jaren 1942 en 1943
wordt Dr.Hubrecht algemeen als collaborateur met de Japanse zaak be-
schouwd. Een aantal autoriteiten weigeren derhalve principieel iedere om-
gang met Dr.Hubrecht (w.o. Z.E. Dr.van Mook en Gouverneur Maassen en naar
ik meen ook Generaal de Bruijne). Anderen scheiden het zakelijke van het
persoonlijke oordeel en veroordelen Dr.Hubrecht's houding en mentaliteit
tegens den Japanner en later tegens de Republiek, kortom jegens het anti-
Nederlandse blok, terwijl zij beleefdheidshalve dan wel om andere redenen
de persoonlijke omgang met Dr.Hubrecht niet vermijden. naar mijn oordeel
is Dr.Hubrecht in de Slametan-rede onnodig onderdanig en loyaal aan de
Japanse zaak geweest en is hiervoor bij het fiere en gewetensvolle deel
der Nederlanders maar één oordeel over: collaboratie.

in

Het défaitisme van de concept-verklaring is nog erger, waarin gepropageerd
wordt met de vijande mede te werken, ook al vecht de eigen Regering nog
tegen de vijand.

Het is mij bekend, dat over deze verklaringen en houding van Dr.Hubrecht,
evenals over gelijksoortige uitingen van anderen, omstamige dossiers
zijn en worden aangehouden door de Regering en dat het slechts te danken
is aan het feit, dat er zovele collaborateurs onder alle landaarden in
Indonesie zijn geweest, dat de Regering (voorshands?) heeft afgezien
van het vervolgen van niet-eerste graads collaboratie, dit is die soort
waardoor aan anderen lichamenlijk letsel of erger is toegebracht.

Ofschoon de Procureur-Generaal van gerechtelijke verblijding alsnog heeft
afgezien- en hiervan naar mijn persoonlijke mening ook wel blijvend van
zal afzien, tenzij een ander Indisch bewind anders mocht oordelen- vormt
de publieke opinie haar eigen oordeel en dat is ten aanzien van Dr.Hubrecht
ongunstig van hen, die alles weten en dat is het ambtelijke en militaire
apparaat, zomede een groot deel van het particuliere bedrijfsleven.

Bij hen bestaat jegens de persoon van Dr.Hubrecht geen good-will, geen ver-
trouwen g ten aanzien van zijn innerlijke gewoelens en beweegredenen, kort-
om een grote mate van reserve in zakelijk opzicht.

Om die reden acht ik Dr.Hubrecht dan ook ongeschikt om op te treden voor
of namens Kremlong Toelangan in enigerlei officiële functie of positie.
In huis, tuin of keukentaal ben ik zelfs bereid te verklaren, hem de laatste
man te vinden, die een maatschappij moet aanwijzen, om haar belangen met
enig succes te behartigen. Ik laat hier de functie van waarnemer namens de
familie buiten beschouwing.

Geheel in aansluiting bij het voorafgaande past de houding van Dr.Hubrecht
jegens de Republiek. Het is mij uit persoonlijke gesprekken bekend, dat
Dr.Hubrecht heeft overwogen,- in hoeverre deze overwegingen in feite zijn
geeffectueerd, is mij onbekend,- en naar ik meen ook bij andere fabrieks-
eigenaren gepropageerd is, om zich als suikerfabrikant niet alleen in ver-
binding te stellen met de Nederlands-Indische overheid, doch ook met de
Regering der Republiek, om zodoende ook haar inzichten te weten over haar
toekomstige suiker-politiek en zodoende al vast in het geveel te komen bij
de Republikeinse autoriteit en.

...als hij een ool...
...mans in de geest- met de Repu...
onze Regering bestrijft, zeker niet hetminst terwille van de uitvoer...
van art.14 der Linggadjati-overeenkomst. Onze Regering en niet Dr.Hubrecht
met de Regering der Republiek zal de suikerpolitiek voorschrijven
wie zich daarniet aan houdt, staat alweer niet achter de Overheid maar is
op eigen voordeel uit, met alle, misschien goede, maar zeker ook kwade
gevolgen van dien.

Mijn eind-conclusie is derhalve: Als persoon moge Dr.Hubrecht een vriende-
lijk en aangenaam mens zijn, als officiële functionaris of vertegenwoordiger
voor en namens Krembong en Toelangan acht ik Dr.Hubrecht ongeschikt
deze N.V. met profijt en succes te vertegenwoordigen uit hoofde van de door
mij, hier boven aangestipte bázwaren.

w.g. De Recomba van Oost-Java
Hunger.

Leiden, 9 Juni 1948.

Den Weledelgeb. Heer G.S. Sicco Smit,
Heerengracht 19 A,
-s Gravenhage.

Zeer geachte Heer Sicco Smit,

Naar aanleiding van Uw telefoongesprek met mijn moeder, Mevrouw M.C. Adam-Trip, ddo. 6 Juni 1948, waarbij U door haar tussenkomt mij om een schriftelijk verslag verzocht omtrent de gebeurtenissen in Indië gedurende de oorlog, zou ik gaarne enige opmerkingen willen maken.

Mijn moeder en ik brachten op Vrijdag 28 Mei een bezoek aan Mevrouw Sicco Smit, waarbij U, zeer tot mijn spijt, niet aanwezig was. Te Uwer informatie geef ik U een resumé van het besprokene.

Het financiële gedeelte werd in enkele minuten afgedaan. Mevrouw Sicco Smit deelde ons mede, dat dit onderwerp op de laatste aandeelhouders-vergadering behandeld was en dat mijn vader binnenkort hierover bericht zou krijgen.

Hierna sprak ik over het feit, dat de heer Dr. J.B. Hubrecht tegenover mijn moeder ongeveer een half jaar na de Nederlands-Indische capitulatie als zijn mening te kennen gaf, dat mijn vader, de heer H.R. Adam, door het verlaten van de fabrieken zijn plicht verzaakt had. Ik vroeg Mevrouw Sicco Smit, of hij deze bewering ook tegenover de aandeelhouders in Holland geuit had, en zo ja, of hieraan geloof werd gehecht. De eerste vraag werd door Mevrouw Sicco Smit bevestigend beantwoord. Op de tweede vraag kreeg ik ten antwoord, dat de aandeelhouders deze bewering van zó weinig belang achtten, dat zij deze terzijde gelegd hadden.

Het verheugt ons zeer, dat men thans hierop blijkbaar is teruggekomen. Immers, eer en goede naam zijn te kostbaar, om lichtvaardig over te oordelen.

Vervolgens merkte Mevrouw Sicco Smit op, dat mijn vader, toch zeker geen gebruik meer had mogen maken van de bevoegdheden, hem verstrekt door de volmachten van de aandeelhouders, nadat de heer Dr. J.B. Hubrecht, als aandeelhouder, op Java voet aan wal had gezet, en dat hij deze aan hem had moeten overdragen. Aangezien het mijns inziens voor de hand ligt, dat mijn vader juist wel van de hem gegeven bevoegdheden bleef gebruikmaken, en daarin zelfs door de C.R.O. (Commissie v. Rechtsverkeer in Oorlogstijd) gesteund werd, neem ik aan, vooral omdat Mevrouw Sicco Smit van dit laatste feit onkundig bleek te zijn,-- dat hieromtrent een eenzijdig, althans niet nauwkeurig verslag is gedaan.

Mevrouw Sicco Smit verklaarde vervolgens zeer verheugd te zijn details gehoord te hebben, die haar niet bekend waren en deze U te zullen mededelen.

Het ligt vermoedelijk in Uw bedoeling, dat ik U, aangezien de bovengenoemde onderwerpen de enige zakelijke waren, die tijdens ons bezoek besproken werden, juist hierover een verslag geef, waarbij vooral aandacht besteed moet worden aan de al- of niet te ver- antwoorden handelingen van mijn vader, een soort verdediging dus.

Alvorens hiertoe over te gaan, zag ik gaarne een schrijven tegemoet waarin de mijn vader ten laste gelegde feiten nauwkeurig en gedetailleerd zijn vastgelegd. Dit toch is de normale gang van zaken. Bovendien is het voeren van een verdediging tegen een vage beschuldiging niet wel-doenlijk.

Daar Uwerzijds op spoed is aangedrongen, lijkt het mij wenselijk, dat ik zo vlug mogelijk een dergelijk schrijven ontvang.

Met beleefde groeten aan Mevrouw van der Capellen en Mevrouw Sizzo Smit, verblijf ik met de meeste hoogachting,

uw dw.

B.H. Adam,
Witte Rozenstraat 16 A,
L e i d e n

G.S. Sicco Smit
Lt-Kolonel b/d Gen. Staf.
19A Heerengracht
's-Gravenhage.

Waarde Heer Adam,

In antwoord op Uw brief d.d. 9 dezer deel ik U het navolgende mede, zo kort mogelijk opgesteld, daar ik morgen met verlof vertrekkend heden uiterst bezet ben.-

Het is natuurlijk niet geheel juist, dat mijn Vrouw of ik U mededelingen zouden doen over hetgeen in de Commissaris^{sen} vergaderingen werd besproken. U moogt daaraan dan ook niet referen.

Evenmin kan ik op Uw overigens wel enigszins begrijpelijk verzoek ingaan, om U te doen weten, welke "feiten" de Heer Hubrecht ons mededeelde en die hij meende te moeten veroordelen.

Maar waar U wel op kunt aanslaan, - en ik hoop, dat U zulks zult doen, indien het niet met de feiten strookt, - dat is de beschuldiging door Ds. J.B. Hubrecht tegenover Mevrouw Uw Moeder geuit, als zou Uw Vader door het verlaten van de fabrieken zijn plicht verzaakt hebben.

Ik kan mij dus zeer goed indenken, dat U om de navolgende redenen:

- a. de beschuldiging indertijd tegenover Uw Moeder geuit,
- b. dat U persoonlijk kunt weten, dat de verhouding tussen Uw Vader en Ds. Hubrecht in Indië niet steeds goed was,
- c. dat de gezondheidstoestand van Uw Vader helaas van dien aard is, dat hij zichzelf niet wenst en niet kan verdedigen,
- d. dat door het uitblijven van de financiële afrekening, U de conclusie zoudt kunnen trekken, dat de N.V."K. en T" het niet eens is met het door Uw Vader gevoerde beleid,

U zich tot Commissarissen zoudt wenden in de mening het beleid van Uw Vader te moeten verdedigen, waarbij U een zakelijk relaas geeft betreffende de faits et gestes van Uw Vader vanaf de aankomst van Ds. Hubrecht.

Ik wil U in vertrouwen wel zeggen, dat zulks mijn Vrouw en mij wel aangenaam zou zijn, omdat wij tot nu slechts een zeer eenzijdig verslag hierover hebben ontvangen en wij het altijd beter oordelen van meerdere gezichtshoeken uit, te worden ingelicht.

Met vriendschappelijke groet

G.S. Sicco Smit

Aan:
den Weledelgeboren Heer
den Heer B.H. Adam
Witte Rozenstraat 16A
Leiden.

Leiden, 18 Juni 1948.

Aan de
Raad van Commissarissen
der N.V. Cultuurmaatschappij
"KREMBONG TOELANGAN",
's- Gravenhage

Beleefd vraag ik Uw aandacht voor het volgende:

Dr. J. B. Hubrecht gaf ongeveer een half jaar na de Nederlands-Indische capitulatie als zijn mening te kennen, dat mijn vader, de heer H. R. Adam zijn plicht ernstig verzaakt had, door in zijn functie van Directeur der N.V. "K & T", de fabrieken in oorlogstijd, vóór de Nederlands-Indische capitulatie, te verlaten. Hierop is indertijd door mijn vader gereageerd.

Een herhaling van deze beschuldiging tegen derden, in het bijzonder tegenover hen, die in nauwe betrekking staan tot de N.V. "K & T", zou een smet kunnen werpen op de naam van mijn vader. Dit ligt ons, als naaste bloedverwanten, zeer na aan het hart, en is dan ook de reden, dat ik mij, als enige in Holland verblijvende zoon, tot U wend. Bovendien maakt de gezondheidstoestand van mijn vader, mede tengevolge van zijn verblijf in "extremisten-kampen", het niet wenselijk, dat hij deze zaak zelf*ter hand neemt.

Indien Dr. J. B. Hubrecht inderdaad tegenover Commissarissen deze, destijds in Nederlands-Indie geuite mening herhaald heeft, verzoek ik hun mij schriftelijk en zo gedetailleerd mogelijk, te verklaren, welke feiten hij mijn vader ten laste legde, opdat ik deze kan weerleggen.

Het komt mij voor, dat de Raad van Commissarissen, ook afgezien van de onschatbare diensten, die mijn vader de N.V. "K & T" bewezen heeft, moreel verplicht is zonder enige restrictie op dit alleszins redelijke verzoek in te gaan. De buitengewoon goede naam, die mijn vader in Nederlands-Indie in ambtelijke kringen en, zoals één der huidige Directeuren der H.V.A. nog onlangs opmerkte, ook in de suikerwereld geniet, mag niet ten onrechte in opspraak gebracht worden.

Voor de goede orde deel ik U nog mede, dat zowel de Lt.-Kolonel G. S. Slaco Smit, als Ir. T. F. Hubrecht mij suggereerden, deze aangelegenheid voor de Raad van Commissarissen te brengen.

Met gevoelens van de meeste hoogachting, heb ik de eer te zijn,

uw dw.

B. H. Adam,
Witte Rozenstraat 16 A,
Leiden.

Den Hoogedelgestrengen Heer G.S./Sicco Smit,
Luitenant-Kolonel b/d Generale Staf,
Heerengracht 19 A,
's-Gravenhage

Zeer geachte Heer Sicco Smit,

Uw schrijven ddo. 11 Juni 1948 mocht ik in goede orde ontvangen.

Vanzelfsprekend refereerde ik in mijn brief ddo. 9 Juni j.l. niet aan mededelingen afkomstig van Commissarissen-vergaderingen (vide mijn brief ddo. 9 Juni j.l.).

Met Uw suggestie om mij met Commissarissen in verbinding te stellen, kan ik mij verenigen. Dit zal echter niet geheel zijn om de door U onder a, b, c, en d genoemde redenen, omdat:

- ad a. op de beschuldiging tegenover mijn moeder geuit, destijds reeds voldoende is gereageerd. Het gaat om geheel iets anders, n.l. het herhalen van deze beschuldiging tegenover de aandeelhouders, familie, Commissarissen en/of anderen, waardoor de goede naam, die mijn vader had bij de N.V. "K & T" en in de suikerwereld, eventueel in opspraak zou kunnen worden gebracht. Dit ligt ons als naaste bloedverwanten zeer na aan het hart. Daarom stelde ik Mevrouw Sicco-Smit de vraag, als vermeld in de brief ddo. 9 Juni 1948. De goede verstandhouding welke altijd tussen U beiden en ons heerste -- ik denk onwillekeurig aan de buitengewoon hartelijke ontvangst, die mij bij het bezoek te Uwent na mijn repatriëring uit Nederlands-Indie ten deel viel -- bracht ons ertoe, allereerst bij U inlichtingen in te winnen;
- ad b. de al- of niet goede verstandhouding tussen Dr. Hubrecht en mijn vader buiten beschouwing gelaten moet worden;
- ad c. het niet alleen vanwege de gezondheidstoestand van mijn vader is, dat ik deze gelegenheid behandel, doch ook, omdat hiermee een familiebelang gemoeid is;
- ad d. wij vanzelfsprekend nooit de conclusie getrokken hebben, dat het tot dusver uitblijven van de financiële afrekening, te wijten zou zijn aan "het niet eens zijn" van de N.V. "K & T" met het beleid der oud-Directeur H.R. Adam, aangezien er tussen deze financiële afrekening en het beleid van mijn vader geen verband bestaat.

Een aangetekende brief aan de Raad van Commissarissen heb ik aan Uw adres gezonden. Ir. T.F. Hubrecht, met wie ik een onderhoud had, deelde mij mede, dat op 22 Juni a.s. een Commissarissen-vergadering gehouden

aan zal

zal worden. Wilt U zo goed zijn de brief aan de Raad van Commissarissen te overhandigen?

Met beleefde groeten aan Mevrouw v.d.Capellen en Mevrouw Sizzo Smit, verblijf ik hoogachtend,

uw dw.

B.H. Adam,
Witte Rozenstraat 16 A,
Leiden

30 Juni 1948.

Den Weledelen Heer B.H.Adam,
Witte Rozenstraat 16 A,
Leiden.

Weledele Heer,

In antwoord op Uw brief van 18 dezer heb ik de eer U het volgende te berichten.

Gisteren vond een vergadering plaats van de Directie en Commissarissen der N.V. Cultuurmaatschappij "Kremboong en Toelangan". In deze vergadering heeft de Directeur Dr. J.B. Hubrecht, zich in zeer waardeerende woorden uitgelaten over de verdiensten van Uw Vader, den Heer H.R.Adam, waarmede alle Commissarissen algeheel instemden.

Na behandeling van de agenda-punten werd mij, als Voorzitter, Uw aangeteekenden brief, die nog gesloten was, overhandigd. Ik heb dien brief staande de vergadering geopend en voorgelezen.

Ik hoop U met het bovenstaande te hebben aangetoond, dat voor eenigen vrees Uwerzijds, dat van de zijde van Directie en Commissarissen van Kremboong en Toelangan een smet zou kunnen worden geworpen op den naam van Uw Vader, geen grond bestaat. Het doet mij ook persoonlijk genoegen U dit te kunnen bevestigen, daar ik als lid van de firma Van Eeghen & Co. in vroeger jaren meermalen contact met Uw geachten Vader -destijds directeur van Sindangwangi- heb gehad, waaraan ik niet anders dan de aangenaamste herinnering bewaar.

Met gevoelens van hoogachting,

A. van Eeghen

Voorzitter van den Raad van Commissarissen der
N.V. Cultuur Maatschappij "Kremboong en Toelangan"

Leiden, 3 Juli 1948

Aan de Voorzitter van de Raad v. Commissarissen,
der N.V. "Kremlong & Toelangan",
Amsterdam

Weledelgeboren Heer,

Uw schrijven ddo. 30 Juni mocht ik in goede orde ontvangen.

Hoewel ik geen rechtstreeks antwoord op mijn vraag kreeg, neem ik aan, dat Dr. J. B. Hubrecht tegenover Commissarissen der N.V. "K & T" niet de beschuldiging heeft geuit, dat mijn vader, de heer H. R. Adam zijn plicht ernstig verzaakte door de fabrieken in oorlogstijd te verlaten, daar zulks niet zou stroken met de zeer waardeerende woorden, welke Dr. J. B. Hubrecht over het beleid van mijn vader als Directeur der N.V. "K & T" heeft gesproken.

Wij verheugden ons zeer over de hartelijke woordenwelke U toevoegde, daarbij in herinnering brengend het contact, hetwelk U, als lid van de firma van Eghen en Co. met mijn vader gehad heeft.

Met gevoelens van de meeste hoogachting, heb ik de eer te zijn,

uw dw.

B. H. Adam,
Witte Rozenstraat 16 A,
Leiden.

's-Gravenhage, 14 September 1948

Aan de
Directie der N.V.Cultuurrij. "Krebong & Toelangan",
van Stolkweg 19,
's-Gravenhage

Mijne Heeren,

In antwoord op Uw schrijven ddo. 17 Augustus j.l. deel ik U mede, dat ik accoord kan gaan met de financiële afrekening, met uitzondering echter van wat betreft de door mij in Indie gedurende 1942 opgenomen gelden.

Ik meen me te herinneren,- mijn boekhouding is tengevolge van mijn interneering door Indonesiers verloren geraakt, zodat ik uit mijn geheugen moet putten,- dat ik gedurende dat jaar f.5000.- (vijfduizend gulden) meer opgenomen heb. Het bedrag van f.11,457,79 (elfduizend vierhonderd zevenen vijftig gulden en negenenzeventig cent) zal dus met f.5000.- verminderd moeten worden, zodat de rekening afsluit met een credietsaldo te mijnen gunste van f. 6.457,79 (zesduizend vierhonderd zevenenvijftig gulden en negenenzeventig cent).

Ik verzoek U beleefd dit bedrag over te maken op mijn rekening bij de Javasche Bank te Amsterdam.

Hoogachtend,

H.R. Glas,
Weissenbruchstraat 267,
's-Gravenhage